

*Pacheco, M., Palomar, J., Zavala, D. Facebook Addiction Related to Low Self-Esteem, Depression and Lack of Social Skills. *Psicología Iberoamericana*, Vol. 18 No.1 (2010); 4. Block, J. (2008). *Issues for DSM-V: Internet Addiction American Journal of Psychiatry*, 165(3), 306-307 DOI: <http://www.10.1176/appi.ajp.2007.07101556>; 5. Мороз Л.А., Чухрай Н.І. *Маркетинг: Підручник*. - Львів: Національний університет «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2002. - 244с.*

УДК 342. 98

І.М.Паньонко

*кандидат юридичних наук, доцент,
Інститут права та психології НУЛП*

В.А.Коваль

помічник адвоката

СКЛАД ЗЛОЧИНУ ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ

В статті проаналізовано поняття злочину за Руською Правдою. Досліджуються об'єктивні ознаки злочину в кримінальному праві Київської Русі. Охарактеризовано особливості суб'єкта та суб'єктивної сторони злочину за Руською Правдою.

Ключові слова: *поняття злочину, образа, склад злочину.*

В статье проанализировано понятие преступления по Русской Правде. Исследуются объективные признаки преступления в криминальном праве Киевской Руси. Охарактеризовано особенности субъекта и субъективной стороны преступления по Русской Правде.

Ключевые слова: *понятие преступления, обида, состав преступления.*

In the article the concept of crime is analysed after Ruska Pravda. The objective signs of crime are investigated in a criminal right of Kievan Rus . It is described feature of subject and subjective side of crime after Ruska Pravda.

Key words: *concept of crime, offense, corpus delict.*

Постановка проблеми. Одним з провідних інститутів кримінального права є інститут злочину. Всі інші його інститути так чи інакше існують довкола нього, розкриваючи зміст окремих елементів, що характеризують його окремі сторони тощо. Інститут злочину має давні коріння. Першою законодавчою пам'яткою, яка заклала фундамент цього інституту є Руська Правда, в якій крім цивільних, шлюбно-сімейних норм були і норми кримінального права. Актуальність дослідження цього інституту зумовлена тим, що норми кримінального права, які містилися в цьому акті в подальшому впливали на історію формування сучасного кримінального права.

Стан дослідження. Питання пов'язані з кримінальним правом Київської Русі поверхнево розглядалися в сучасних підручниках та навчальних посібниках з історії держави і права України. Кримінальне право Київської Русі у своїх статтях досліджували наступні науковці: А.Арсеній, В. Бурдін, Т.Гончар, В. Гришук, Ю.Зубашенко, А. Єреган, Я.Остапик та інші. В російській правовій літературі у порівнянні з українською наявні наступні дослідження з цієї тематики: С.А.Кондрашкіна, М.Ю. Неборського «Преступление и наказание в Древней Руси» (1999), А.Н. Федорова «Правонарушение и юридическая ответственность по Русской Правде» (2005). Проте не дивлячись на таку зацікавленість з боку науковців багато питань щодо злочину та його складу залишаються дискусійними та потребують подальших досліджень.

Вклад основних положень. У сучасній історико-правовій літературі є різні точки зору щодо поняття «злочину» згідно Руською Правдою. На думку більшості науковців в Руській Правді замість слова «злочин» вживається термін «образа» [1, с.46; 2, с.10; 3, с.69]. Образа зовсім не означала образи честі, а означала заподіяння приватній особі або групі осіб шкоди. Образа передбачає спричинення як і матеріальної так і моральної шкоди. Такими є різні посягання на особу, майно й особисту честь людини (убивство, знівечення, крадіжка, несплата боргу, образливі дії щодо особи). Крім того, на думку В.М. Заруби замість терміну «злочин» вживалося не тільки поняття «образа», а також і такі поняття, як і «сором», «пагуба», «протор» [4, с.66].

Важливим питанням, яке також наявне в Руській Правді, є питання розмежування злочинів і цивільних правопорушень. У літературі зустрічається твердження, що Руська Правда не вирізняла відмінностей між злочинами й цивільними правопорушеннями. Проте, ці думки є спірними, оскільки форми відповідальності в кримінальному й цивільному праві істотно відрізняються: кримінальному праву властиве покарання, цивільному – відшкодування збитку. Проте згідно з Руською Правдою при покаранні за вбивство передбачено дві міри відповідальності – віра й головництво, причому перша є кримінальним штрафом на користь князя,

друга – відшкодуванням збитку сім'ї вбитого. Таким чином, як слушно зазначає А.Р. Єреган, має місце застосування двох форм відповідальності, як і в сучасному праві [5, с.57].

Для злочину в сучасному розумінні характерні певні елементи, які утворюють його склад. У кожному складі злочину виділяють такі елементи: об'єкт злочину, об'єктивну сторону злочину, суб'єкт і суб'єктивну сторону злочину. Ці елементи можна віднайти і в нормах кримінального права Київської Русі.

Першим елементом злочину є його об'єкт, який є тим благом, якому злочином завдається реальна шкода чи створюється загроза заподіяння такої шкоди. До об'єктів злочину за Руською Правдою в першу чергу відносили блага та інтереси особи. Не дивлячись на те, що норми «Правди» захищали життя будь-якої людини, штрафи (вири), які призначалися за вбивство, різнилися в залежності від соціального становища убитого: 80 гривень за вищих князівських слуг; 40 гривень за боярських слуг, за вільних "мужів" і купців; 12 і 5 гривень за смерда, закупа або раба-холопа. Проте в будь-якому випадку виплатити таку суму в сріблї для селянина було, або взагалі неможливо, або ж призводило до його розорення. Охоронялося Руською Правдою (проте лише у пізніших редакціях) і життя жінок: за вбивство жінки сплачувався половинний штраф (пів вири) [2, с.9-10].

Особа самого князя (об'єкта злочинного посягання) розглядалася як звичайна фізична особа, яка відрізнялася від інших лише більш високим суспільним становищем та відповідними привілеями. Тобто на тому етапі ще не існувало абстрактного розуміння держави та її інтересів, шкода державі ототожнювалась зі шкодою князю, і зазіхання супроти князів розглядалися лише як тяжкі діяння. До учасників повстань застосовувалося страта на місці злочину, часто — масова. Самі князі у боротьбі за владу часом вдавалися до дуже брудних прийомів, але питання про відповідальність вирішувалося в їхньому ж середовищі. Зрада князю так само розглядалася в князівському оточенні, а відповідальність багато у чому залежала від розподілу політичних сил, тобто хто був сильніший.

Блага та інтереси раба не визнавалися об'єктом злочину, тому посягання на ці блага і інтереси не вважалися злочином. Якщо був убитий раб, то це був не злочин, а цивільне правопорушення, знищення чужої речі, спрямоване проти прав власника раба. Але права осіб з обмеженою правоздатністю, наприклад закупів, охороняються кримінальним законом нарівні з вільними людьми.

Крім того, відповідно до Руської Правди об'єктами злочину було і майно, звичаї та релігійно-моральні настанови. Причому на особливому становищі було майно князя.

Об'єктивна сторона злочину була ще недостатньо вираженою, закон того часу розмежовував в загальних рисах закінчений злочин та замах на злочин, що виражається у формальному закріпленні злочинних діянь та у покараннях передбачених за ці діяння [6, с.315].

Руська Правда ще не знала злочинів, вчинених шляхом бездіяльності, хоча на практиці вони, поза сумнівами, мали місце. Законодавець усвідомлював, що міра тяжкості злочину може залежати як від злочинця, так і від зовнішніх обставин. Однак, як зазначає В.М. Заруба, ці елементи він не зміг сформулювати в абстрактному вигляді, тобто як обставини, що обтяжують чи пом'якшують вчинене, співучасть, форми провини тощо — усе це юридичний продукт більш пізнього часу [4, с.69].

Суб'єктом злочину визнавалася будь-яка людина, крім холопа й челядника. Останні становили власність господаря, який і ніс відповідальність за їхні неправомірні вчинки, що, однак, не виключало права застосування до раба фізичного впливу. Холопа можна було бити, мордувати, страчувати. Проте після смерті князя Ярослава Мудрого вбивати холопів було заборонено [7, с.255].

Сучасні науковці зазначають, що в Руській Правді відсутні норми, що стосуються вікового цензу для суб'єктів злочину [1, с.47; 2, с.4-5; 4, с.66; 8, с.55; 9, с.6]. Проте в цьому правовому акті містяться певні згадки, про вік в кримінальному праві. Так, приватне право Руської Правди твердить, що дружина та дитина холопа, які брали участь, (незалежно від їх віку), у татбї (розбї), видаються скривдженому (за цей же злочин вільні співучасники платили віру). Тобто дитина, якщо брала участь у татбї, незалежно від її віку, підлягала такому ж покаранню, як і дорослі, що вчинили злочин [10, с.15].

Жінка як суб'єкт злочину не згадувалася в Руській Правді. Усі правопорушення, здійснені жінками, були віднесені під церковну юрисдикцію.

Поняття юридичної особи закон цієї доби ще не знає. Проте, в російській історико-правовій літературі щодо цього є певні зауваження.

Так, А. Федорова цілком обґрунтовано зазначає, що відповідно до Руської Правди корпоративним суб'єктом відповідальності була громада, оскільки вона була зобов'язана видати злочинця або платити дику віру [11, с.9].

Закон розрізняв відповідальність і залежно від суб'єктивного аспекту злочину. Законодавець не бачив відмінності між умислом і необережністю, але виділив два види умислу - прямий і непрямий. За суб'єктивними обставинами злочину розрізнялася і відповідальність за банкрутство: злочинним вважалося лише умисне банкрутство. Проте чіткого розмежування мотивів злочину і поняття «вина» ще не існувало. Стаття 6 Руської правди згадує випадок вбивства «на бенкеті явно», а ст. 7 — вбивство «на розбї без будь-якої свади». У першому випадку йдеться про ненавмисне, вчинене відверто убивство (а словосполучення «на бенкеті» означає, що ще і в стані сп'яніння). У другому випадку — це розбїйне, корисливе, навмисне вбивство (хоча на практиці умисно можна убити і на бенкеті, а ненавмисно — в розбї). Відповідальність за ці вбивства була різною: вбивство в розбї каралося вищою мірою покарання — потоком і пограбуванням, вбивство ж «в сваді» (бїйці) — лише виурою. Отже, Руська Правда хоч і розмежовувала вбивство при розбї та вбивство "в піру", – в

останньому випадку передбачалося м'якше покарання, проте навіть повне сп'яніння не було причиною безвідповідальності [12, с.413]. Тяжким злочином проти особи було нанесення тілесних ушкоджень — усікання руки, ноги та інші шкоди тілу. Від них законодавець відрізняє образу дією — удар чашею, рогом, мечем у пах. Це діяння каралося ще суворіше, аніж легкі тілесні ушкодження, побої.

Висновок. Отже, для образу в Київській Русі як і для сучасного злочину характерні певні елементи, які утворюють їхній склад. Тому і не дивно, що сучасні науковці під злочином за Руською Правдою розуміють образу. Проте в порівнянні з Кримінальним кодексом України 2001 р. елементи складу злочину в Руській Правді є мало виражені. Це і не дивно, бо Руська Правда є першим кодифікованим актом, в якому були присутні норми кримінального права, які послужили фундаментом для подальшого розвитку кримінального права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. *Історія держави і права України: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. - 624 с.*
2. Терлюк І.Я. *Огляд історії кримінального права України. Навчальний посібник. - Львів: Ліга-Прес, 2007. - 92 с.*
3. Іванов В. М. *Історія держави і права України: Навчальний посібник - К.: Атіка, 2007. – 728 с.*
4. Заруба В. М. *Держава і право Київської та Галицько-Волинської Русі (кінець VIII ст. — початок XIV ст.): Навчальний посібник. — К.: Істина, 2007. - 128 с.*
5. Єреган А.Р. *Поняття правопорушення в джерелах права Київської Русі // Право і суспільство. – 2010. - №6. – с.54-59.*
6. Вакула І. *Стадії вчинення злочину: історико-правовий аспект // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2011. – Вип.53. – с.314-321*
7. Кульчицький В., Тищик Б., Бойко І. *Галицько-Волинська держава (1199—1349) / Монографія - Львів, 2005. – 280 с.*
8. Єреган А.Р. *Поняття злочину та покарання в джерелах права Київської Русі //Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2008. - №4.*
9. Бурдін В.М. *Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні: Монографія,- К.: Атіка, 2004. - 240 с.*
10. Гончар Т.О. *Неповнолітній як суб'єкт відповідальності за кримінальним правом України: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. – Одеса, 2004.*
11. Федорова А.Н. *Правонарушение и юридическая ответственность по Русской Правде: автореферат дис. ... к.ю.н. по спец. 12.00.01. – Казань, 2005. – 22 с.*
12. Бурдін В. *Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені в стані сп'яніння (історичний аспект) // Вісник Львівського національного університету ім. Івана Франка. Серія юридична. - 2004. - Вип. 39. - с. 413-420.*

УДК: 340+35.078.3

Чистоклетов Л.Г.
кандидат юридичних наук, доцент

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА – ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ : СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ЗАГРОЗИ

У даній статті розглянуті найбільш актуальні питання інформаційної безпеки підприємства у сучасних умовах, акцентована увага на основних правових напрямках визначення комерційної таємниці на підприємстві, досліджено найбільш типові для сучасних реалій внутрішні та зовнішні загрози інформаційній безпеці бізнесу, а також встановлені найбільш поширені канали витоку конфіденційної інформації та можливі шляхи локалізації таких загроз.

Ключові слова: інформаційна безпека, комерційна таємниця, загрози безпеці бізнесу, витік інформації.

В данной статье рассмотрены наиболее актуальные вопросы информационной безопасности предприятия в современных условиях, акцентировано внимание на основных правовых направлениях определения коммерческой тайны на предприятии, исследовано наиболее типовые для современных реалий внутренние и внешние угрозы информационной безопасности бизнеса, а также установленные